

Émile Zola
De Kopstoot

Vertaling Hans van Cuijlenborg

ROMAN

Achter in dit boek staat een verklarende woordenlijst van het argot, de negentiende-eeuwse taal van de straat en de arbeidersklasse uit de Parijse volkswijk Goutte-d'Or, waar *De Kopstoot* zich afspeelt.

Oorspronkelijke titel: *L'Assommoir* (1887)

Vertaald uit het Frans door Hans van Cuijlenborg

© Nederlandse vertaling: uitgeverij De Kring en de vertaler

Alle rechten voorbehouden

Omslagbeeld: *La Buveuse*, Henri de Toulouse Lautrec (1889)

Omslagontwerp en typografie: Studio Mulder Van Meurs

NUR 302

ISBN 978-94-6297-184-4

www.uitgeverijdekring.nl/de-kopstoot

I

Gervaise had tot twee uur in de ochtend op Lantier zitten wachten. Daarna was ze ingedommeld, rillend van top tot teen, doordat ze in haar borstrok in de koude lucht voor het raam was blijven zitten, en had zich koortsig dwars over het bed geworpen, haar wangen nat van de tranen. Al acht dagen, als zij van Het Kalf met Twee Koppen kwamen, waar ze aten, stuurde hij haar met de kinderen naar bed en verscheen dan pas laat in de nacht, met als smoes dat hij werk had gezocht. Die avond had ze, terwijl ze op zijn terugkeer zat te wachten, gemeend hem de danstent van het Grand-Balcon te zien binnengaan, waarvan de tien verlichte ruiten de zwarte stroom van de ringboulevards verlichtten met een vurige gloed. En achter hem had ze de kleine Adèle gezien, een bruineester die in hun restaurant at, op vijf of zes passen afstand van hem, met hangende handen, alsof ze net zijn arm had losgelaten om niet gezamenlijk door het felle schijnsel van de lampen bij de deur te hoeven lopen.

Toen Gervaise tegen een uur of vijf verstijfd, met zere rug, wakker werd, barstte ze in snikken uit. Lantier was nog niet thuis. Voor het eerst sliep hij buitenshuis. Ze bleef op de rand van het bed zitten, onder de lap verschoten sits aan de met een touwtje van het plafond afhangende roede. En langzaam, haar ogen versluierd door tranen, keek zij rond in die armoedig gemeubileerde kamer, voorzien van een notenhouten ladekast waaraan een la ontbrak, drie rieten stoelen en een vettig tafeltje, waarop een beschadigde waterkan was blijven staan. Voor de kinderen hadden ze er een ijzeren bed bijgezet, dat de ladekast blokkeerde en tweederde van het vertrek vulde. De lege koffer van Gervaise en Lantier gaapte in een hoek, met een oude herenhoed onderin, begraven onder hemden en vuile sokken, terwijl er tegen de muur, over de rugleuning van

de stoelen, een mottige sjaal en een door de modder aangevreten broek hingen, het laatste goed dat de kledingwinkeliers niet hadden gewild. Midden op de schoorsteenmantel, tussen twee ongelijke zinken kandelaars, lag een stapeltje lommerdbriefjes, zachtroze van kleur. Het was de mooie kamer van het hotel, de kamer op de eerste verdieping, die uitzag op de boulevard.

Onderwijl sliepen de beide kinderen naast elkaar op hetzelfde kussen. Claude van acht, met zijn handjes boven de dekens, ademde een traag ritme, terwijl Étienne, die pas vier was, lag te glimlachen, één arm om de hals van zijn broertje. Toen de vochtige blik van hun moeder op hen bleef rusten, kreeg ze een nieuwe huilbui en hield ze een zakdoek voor haar mond, om de kreetjes die haar ontsnapten te smoren. Blootsvoets, zonder er nog aan te denken haar uitgevallen sloffen weer aan te trekken, ging ze andermaal aan het raam zitten, zette haar nachtwake voort en keek naar de trottoirs in de verte.

Het hotel stond aan de Boulevard de la Chapelle, links van de Poissonnièrepoort. Het was een krot van twee verdiepingen, tot de tweede bordeauxrood geverfd, met door de regen aangetaste luiken. Boven een lantaarn met kapotte ruitjes stond tussen twee ramen te lezen: *Pension Boncoeur*, eigenaar Marsoullier, in grote gele letters, waarvan het vochtige pleisterwerk stukken had afgevreten. Gervaise rekte haar hals, gehinderd door de lantaarn, met haar zakdoek tegen haar lippen. Ze keek naar rechts, naar de Boulevard de Rochechouart, waar groepjes slachters met hun bloedige voorschotten voor de slachthuizen stonden. En de frisse wind droeg af en toe stank aan, een wildgeur van gedode dieren. Ze keek naar links, een heel stuk straat door, en richtte haar blik vrijwel pal aan de overkant op de witte massa van het ziekenhuis van Lariboisière, op dat moment in aanbouw. Langzaam volgde ze, van links naar rechts de einder langs, de tolmuur, waarachter ze in het donker soms kreten van slachtoffers hoorde. En ze doorzocht de verre hoeken, de donkere plekken, zwart van vocht en viezigheid, bang daar het lijk van Lantier te zullen ontdekken, de buik door messteken opengereten. Toen ze de ogen opsloeg, zag ze boven die grijze, oneindige muur

die de stad met een strook niemandsland omgaf, een groot licht, stralende zon, al vol van het ochtendlijk geronk van Parijs. Maar ze kwam telkens weer met haar uitgerekte nek bij de Poissonnière-poort uit, waarbij ze haar uiterste best deed tussen de beide massieve tolkantoren de ononderbroken stroom mannen, beesten en karren te zien, die van de hoogten van Montmartre en La Chapelle naar beneden kwam. Er klonk getrappel als van een kudde, een menigte verspreidde zich hortend en stotend als een plas over de rijbaan, een eindeloze stoet arbeiders toog aan het werk, gereedschap op de rug, brood onder de arm. En die massa stroomde Parijs binnen, waarin ze onafgebroken opgenomen werd. Toen Gervaise tussen al die mensen Lantier meende te herkennen, boog ze zich nog verder voorover, tot ze bijna viel. Daarop drukte ze haar zakdoek nog harder tegen haar mond, als om haar verdriet te verergeren.

Een jonge, vrolijke stem rukte haar weg bij het raam.

‘Is de balleboos nog niet thuis, vrouw Lantier?’

‘Welnee, meneer Coupeau,’ antwoordde ze, in een poging te glimlachen.

Hij was zinkwerker en woonde helemaal boven in het hotel, in een hok van tien frank. Hij had zijn tas aan zijn schouder hangen. Omdat hij de sleutel in de deur had zien zitten, was hij als vriend naar binnen gelopen.

‘Weet u,’ vervolgde hij, ‘ik werk daar nu, in het ziekenhuis... Ach! Wat een mooie meimaand! Maar vanochtend is het bar fris.’

En hij keek naar Gervaises gezicht, dat rood was van de tranen. Toen hij zag dat het bed niet beslapen was, schudde hij een beetje met zijn hoofd. Daarna liep hij naar het bedje van de kinderen, die nog steeds met hun roze cherubijnengezichtjes lagen te slapen, en met gedempte stem sprak hij: ‘Wel! De balleboos is niet braaf, hè!... Troost u maar, mevrouw Lantier. Hij doet veel aan politiek. Onlangs, toen we voor Eugène Sue hebben gestemd, naar het schijnt een goeie, werd-ie helemaal gek. Het kan best eens wezen dat hij de nacht bij vrienden heeft doorgebracht, om af te geven op dat stuk vuil van een Bonaparte.’

‘Nee, nee,’ stamelde zij met moeite, ‘het is niet wat u denkt. Ik

weet waar Lantier zit... Wij dragen ons kruis zoals iedereen, Here God!’

Coupeau knipoogde om te laten merken dat die leugen er bij hem niet inging. En hij vertrok, nadat hij haar aangeboden had melk voor haar te gaan halen, als ze niet naar buiten wilde: ze was een knappe, nette vrouw, ze kon op hem rekenen, als ze ooit nog eens in de problemen zou komen. Gervaise ging zodra hij weg was weer aan het raam zitten.

Bij de poort hield dat kuddegetrappel in de ochtendkou aan. De slotenmakers waren te herkennen aan hun blauwe bozeroens, de metselaars aan hun witte ketelbroeken, de schilders aan hun jasjes, waar lange kielen onderuit staken. Die menigte bleef uit de verte gezien gipsig vaag, van een neutrale kleur, waarin verbleekt blauw en vervuild grijs de boventoon voerden. Af en toe bleef er een arbeider staan om zijn pijp weer aan te steken, terwijl de rest om hem heen doorliep, zonder een lach, zonder een woord voor een kameraad, met holle wangen, het gelaat naar Parijs gericht, dat ze een voor een opslokte, door dat gapende gat van de Rue du Faubourg-Poissonnière. Maar op beide hoeken van de Rue des Poissonniers, bij de deuren van twee kroegbazen die hun luiken weghaalden, vertraagden mannen de pas. En voordat ze naar binnen gingen, bleven ze op de stoerand staan, met een schuinse blik op Parijs en hangende armen, na zich al te hebben neergelegd bij een dag lodderen. Aan de tap boden groepjes elkaar rondjes aan, zochten staande vergetelheid, vulden de zalen, spogen, hoestten, smeerden zich de keel met het ene keiltje na het andere.

Gervaise bespiedde links in de straat de zaak van pa Colombe, waar ze Lantier meende gezien te hebben, toen een dikke vrouw met ontbloot hoofd en een schort voor, haar vanaf het midden van de rijweg aanriep.

‘Zeg eens, mevrouw Lantier, u bent vroeg op!’

Gervaise boog zich voorover.

‘O! Bent u het, mevrouw Boche!... O, ik heb vandaag zoveel te doen!’

‘Ja, zo gaat dat, hè? De kaboutermpjes doen het niet voor ons.’

En zo begon een gesprek, van raam tot stoep. Mevrouw Boche was conciërge van het gebouw waar op de benedenverdieping restaurant Het Kalf met Twee Koppen zat. Al een paar keer had Gervaise in haar loge op Lantier zitten wachten, om niet alleen aan tafel te hoeven met al die mannen die daar naast haar zaten te eten. De conciërge vertelde dat zij daar vlakbij, in de Rue de la Charbonnière, een bediende uit bed ging halen, die haar man nog het herstel van een jas schuldig was. Daarna begon ze over een van haar huurders, die de vorige avond met een vrouw was thuisgekomen en tot drie uur in de ochtend iedereen uit de slaap had gehouden. Maar al kletsend bekeek ze de jonge vrouw met een vreselijk nieuwsgierige blik, en ze leek daar alleen maar naartoe te zijn gekomen om haar onder dat venster uit te horen.

‘Ligt meneer Lantier nog in bed?’ vroeg ze opeens.

‘Ja, hij slaapt,’ antwoordde Gervaise, die in weerwil van zichzelf moest blozen.

Mevrouw Boche zag dat haar de tranen in de ogen sprongen en kennelijk bevredigd liep ze weg, de mannen uitmakend voor verschrikkelijke luiwammesen, maar ze kwam nog even terug om te roepen: ‘U gaat vanochtend toch naar de wasinrichting, hè?... Ik heb ook wat te wassen, ik zal een plaats naast me vrijhouden, dan kunnen we kletsen.’

En daarna, alsof ze plotseling door medelijden werd bevangen: ‘Arm kind, je moest daar niet blijven zitten, je wordt vast nog ziek... Je ziet al helemaal blauw.’

Toch bleef Gervaise koppig nog twee slopende uren aan het raam zitten, tot het acht uur sloeg. De winkels waren inmiddels open. De stroom van kielen die van de hogere stadsdelen naar beneden kwam was opgedroogd, slechts enkele laatkomers kwamen met grote passen door de poort. Bij de kroegbazen stonden nog steeds dezelfde mannen te drinken, te hoesten en te spugen. Op de arbeiders waren de arbeidsters gevolgd, de bruineersters, de hoedenmaaksters, de bloemistes, dicht tegen elkaar in hun dunne kleren liepen ze, trippelend over de ringboulevards, in groepjes van drie of vier druk te kletsen, waarbij ze hoge lachjes en stralende blikken

om zich heen strooiden. Hier en daar liep er eentje helemaal alleen, mager, bleek en bedrukt, langs de tolmuur, zorgvuldig de stromen vies water mijdend. Daarna was het kantoorpersoneel voorbijgekomen, blazend op de vingers, terwijl ze onderweg hun broodje van een schelling aten. Magere jongelieden in te krappe kleren, de vermoeidheid in de ogen, nog helemaal bevangen door slaap, en oude ventjes, wankel ter been, met bleek gelaat, versleten door lange uren kantoorwerk, met een blik op hun horloges om hun tempo op de seconde precies af te stellen. En de boulevards hadden de rust van de ochtend herkreten, renteniers uit de buurt maakten een ommetje in de zon, moeders met losse haren en vieze rokken wiegden kinderen in luiers op de arm, en verschoonden die op een bank. Een hele kliek slonzige koters met snotneuzen krioelde door elkaar, kroop tussen het gekakel, gelach en gehuil over de grond. Gervaise kreeg het vreselijk benauwd, werd duizelig van onrust, ten einde raad. Ze dacht dat het allemaal afgelopen was, dat het einde der tijden was aangebroken en dat Lantier nooit meer thuis zou komen. Ze keek met wezenloze blik van de oude slachthuizen, zwart van hun bloedbaden en hun stank, naar het nieuwe, nog vale ziekenhuis, dat door gapende openingen van de rijen vensters de kale zalen toonde, waar de dood zijn werk nog moest beginnen. En tegenover haar, achter de tolmuur, verblindde de stralende hemel haar, de zonsopgang die aanzwol boven het enorm ontwaken van Parijs.

De jonge vrouw zat met lege handen op een stoel en huilde niet meer toen Lantier stilletjes binnenkwam.

‘Ben jij er eindelijk? Ben je daar!’ riep ze en wilde hem om de hals vliegen.

‘Ja ik ben er, nou en?’ antwoordde hij. ‘Je gaat toch niet weer beginnen met je stommiteiten, hè!’

Hij duwde haar opzij en smeed in het voorbijgaan met een hu-meurig gebaar zijn zwarte vilthoed op de ladekast. Hij was een jongeman van zesentwintig, kort van stuk, bruin van huid, mooi van uiterlijk, met een dunne snor, die hij altijd met een machinale handbeweging gladstreek. Hij droeg de ketelbroek van een

arbeider, een oude gevlekte overjas, die hij rond het middel insnoerde, en als hij sprak deed hij dat met een heel uitgesproken Provençaals accent.

Gervaise was weer op de stoel gevallen, en klaagde zachtjes, haperend.

‘Ik heb geen oog dicht kunnen doen... Ik dacht dat ze je iets hadden aangedaan... Waar ben je naartoe geweest? Waar heb je de nacht doorgebracht? Mijn God! Dat moet je niet weer doen, hoor, ik word er gek van... Zeg eens Auguste, waar ben je naartoe geweest?’

‘Waar ik moest zijn natuurlijk!’ zei hij schouderophalend. ‘Ik zat om acht uur bij de Glacière, bij die vriend van me die een hondenfabriek gaat opzetten. En daar werd het laat. Dus ben ik er maar blijven slapen... En verder, weet je, houd ik er niet van om bespioneerd te worden. Dus laat me met rust!’

De jonge vrouw begon weer te snikken. De luide stemmen, de bruuske bewegingen van Lantier, die stoelen omstootte, hadden de kinderen gewekt. Ze kwamen half bloot overeind, ontwaarden hun haar met hun handjes. Toen ze hun moeder hoorden huilen, begonnen ze vreselijk te krijsen en met nauwelijks open ogen ook te huilen.

‘Godallemachtig, gaan ze me zitten grienen!’ schreeuwde Lantier woest. ‘Ik waarschuw jullie, ik ben zo de deur weer uit, hoor! En dan verkas ik voorgoed... Jullie willen je kop niet houden? Het beste! Dan ga ik weer terug naar waar ik vandaan kwam.’

Hij had zijn hoed alweer van de ladekast gepakt. Maar Gervaise schoot op hem af en stamelde: ‘Nee, nee!’

Ze stilde de tranen van de kleintjes door ze te strelen. Ze kuste ze op hun haar en stopte ze met zoete woordjes weer in bed. De kleintjes waren plotseling weer helemaal gekalmeerd, lagen te lachen op het kussen en vermaakten zich door elkaar te knijpen. Ondertussen had hun vader, zonder zelfs ook maar zijn laarzen uit te trekken, zich doodmoe op bed geworpen, zijn gezicht vlekkerig van een doorwaakte nacht. Hij viel niet in slaap, maar bleef met de ogen wijdopen liggen, om de hele kamer te bekijken.

‘Mooie boel hier,’ mompelde hij.

Nadat hij een poosje naar Gervaise had liggen kijken, voegde hij er nog gemeen aan toe: ‘Verzorg jij je eigen tegenwoordig niet meer?’

Gervaise was pas tweeëntwintig. Ze was rijzig, wat mager, met fijne trekken, al verstrakt door haar harde leven. Met losse haren en op sloffen, rillend in haar witte jakje waarop de meubels hun stof en vettigheid hadden achtergelaten, leek ze wel tien jaar ouder door de uren die ze in zorg en tranen had doorgebracht. Lantiers woorden dwongen haar om haar angstige en berustende houding op te geven.

‘Dat is niet eerlijk,’ zei ze, zich opwindend. ‘Je weet best dat ik doe wat ik kan. Het is mijn schuld niet, dat we hier zijn beland... Ik zou jou weleens willen zien, met die twee kinderen in een vertrek waar niet eens een fornuis staat om warm water op te maken... Toen wij hier in Parijs kwamen hadden we jouw geld niet moeten opeten, maar meteen iets moeten beginnen, zoals je ook had beloofd.’

‘Nou zeg!’ schreeuwde hij, ‘je hebt die moos samen met mij laten zitten, hoor, nou moet je niet gaan stomten op wat je gehad hebt!’

Maar ze leek het niet te horen en vervolgde: ‘Maar goed, als we onze schouders eronder zetten, komen we er nog wel bovenop... Ik heb gisteravond mevrouw Fauconnier gesproken, de wasvrouw uit de Rue Neuve, die wil mij maandag in dienst nemen. Als jij nou begint bij die vriend van je in de Glacière, dan kunnen we binnen een halfjaar weer boven Jan zijn, en dan kunnen we weer kleren kopen en ergens iets voor onszelf huren, waar we onze gang kunnen gaan... O, dan moeten we wel werken, hoor, en hard ook...’

Lantier draaide zich om naar de steeg, leek verveeld. Toen werd Gervaise echt boos.

‘Ja natuurlijk, ik weet ook wel dat je geen last hebt van een overdaad aan werklust. Je staat stijf van de ambitie, je zou je graag willen kleden als een heer en met sletten in zijden jurken rondlopen. Toch? Je vindt mij niet goed genoeg meer, sinds je me al mijn

jurken naar de lommerd hebt laten brengen... Zeg eens, Auguste, ik had mijn mond erover willen houden, ik had nog willen wachten, maar ik weet waar je de nacht hebt doorgebracht, ik heb je wel naar binnen zien gaan in het Grand-Balcon, met die sloerie van een Adèle. Ach, je weet ze wel uit te zoeken... Dat is een fraaie, die! Het is te begrijpen dat ze doet alsof ze de prinses is... Ze heeft al met het hele restaurant geslapen.'

Met een sprong was Lantier uit zijn bed. Zijn ogen waren git-zwart geworden in zijn bleke gezicht. Bij dat ventje laaide de woede op als een storm.

'Ja, ja, met het hele restaurant!' herhaalde de jonge vrouw. 'Mevrouw Boche gaat ze op straat zetten, haar en die aangeklede bezemsteel van een zuster van haar, er staat altijd een hele rij mannen in het trappenhuis.'

Lantier hief de vuist op, maar weerstond de neiging haar te slaan, greep haar bij de arm, schudde haar hevig door elkaar, smiet haar op het bed van de kinderen, die weer begonnen te huilen. Daarop ging hij weer liggen, en mompelde op de woeste manier van een vent die een besluit heeft genomen waar hij een tijd lang tegenaan heeft zitten hikken: 'Je beseft niet wat je zojuist gedaan hebt, Gervaise... Dat was niet verstandig van je, dat zul je wel zien.'

Nog even snotterden de kinderen door. Hun moeder was in elkaar gedoken op de rand van hun bed blijven zitten, hield ze vast in één omhelzing en herhaalde wel twintig keer achtereen met eentonige stem hetzelfde: 'O, als jullie er niet waren, arme kleintjes... Als jullie er niet waren!... Als jullie er niet waren!...'

Lantier had zich doodgemoedereerd uitgestrekt, met zijn blik op het plafond gericht, op het stuk verschoten sits, en luisterde niet, verloor zich in een dwanggedachte. Zo bleef hij bijna een uur liggen, zonder zich over te geven aan de slaap, ondanks de vermoeidheid die zijn oogleden zwaar maakte. Toen hij zich op zijn elleboog omdraaide, met een hard en vastberaden gezicht, had Gervaise net de kamer aan kant. Ze maakte het bed van de kinderen op, die ze had gewekt en aangekleed. Hij bekeek haar terwijl ze veegde en de meubels afstofte. Het vertrek bleef beklagenswaardig

Lees verder in het boek